

Kulturhistorisk rapport

Frejlevgaard, Frejlev

Bebyggelse fra yngre romersk og overgangen
til ældre germansk jernalder

J.nr. ÅHM 6120

Juni 2014

Ved Arkæolog Karen Povlsen

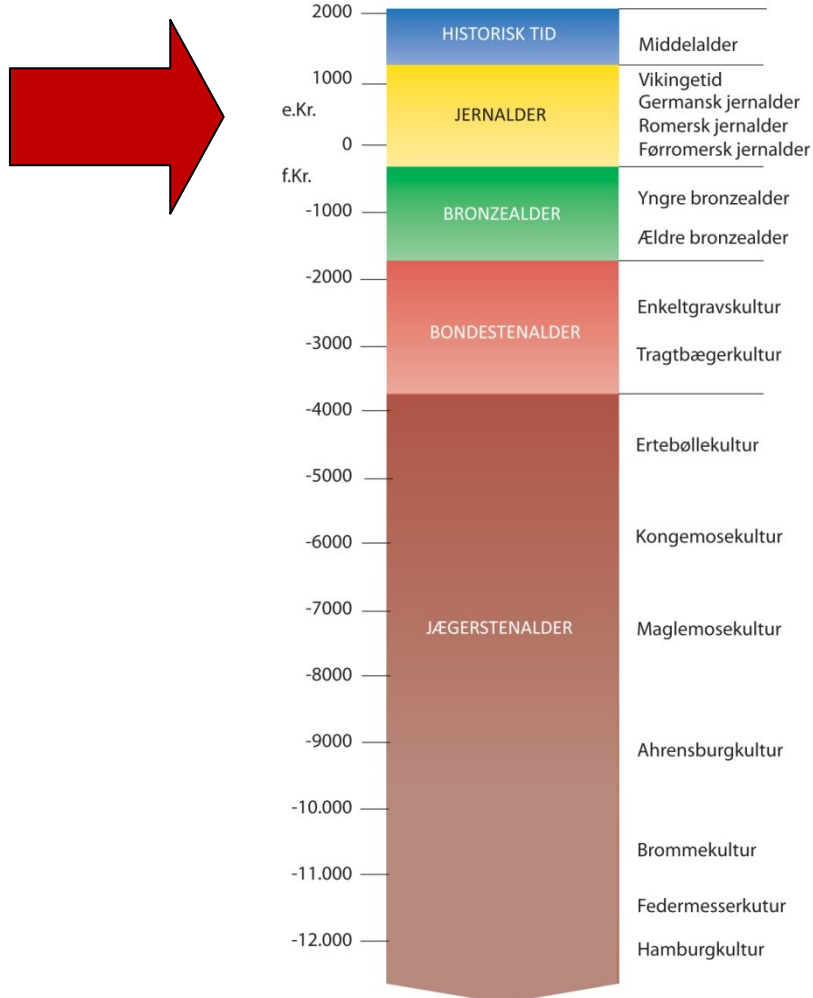
Telefon: 99 31 74 00

E-mail:

historiskmuseum@aalborg.dk

Indholdsfortegnelse

Indledning.....	2
Undersøgelsens baggrund	2
Lokalområdet i oldtiden	2
Undersøgelsens resultater	5
Sammenfatning og perspektivering	6
Udgravningsdata.....	8

Lokalområdet i oldtiden

Det undersøgte område er beliggende umiddelbart vest for Frejlev by på kanten af et morænelandskab, der skråner jævnt ud mod den flade hævede havbund mod nord. Som bosætningsområde har lokaliteten været ideel, både hvad angår de egentlige terrænmæssige forhold såvel som de ressourcemæssige. Bebyggelsen har været placeret på det flade, og veldrænede terræn, knap 15 meter over havniveau og tillige lidt "i læ", omgivet af de højere liggende arealer mod vest, øst og syd. Dette landskab har været optimalt for selve bebyggelsen og de tilhørende, små marklodder, mens de omgivende engarealer har sikret græsning for gårdenes kvæg. Nærheden til Limfjorden må have betydet, at man i stor udstrækning har suppleret økonomien med fiskeri. Jagt er der selvfølgelig også blevet drevet.

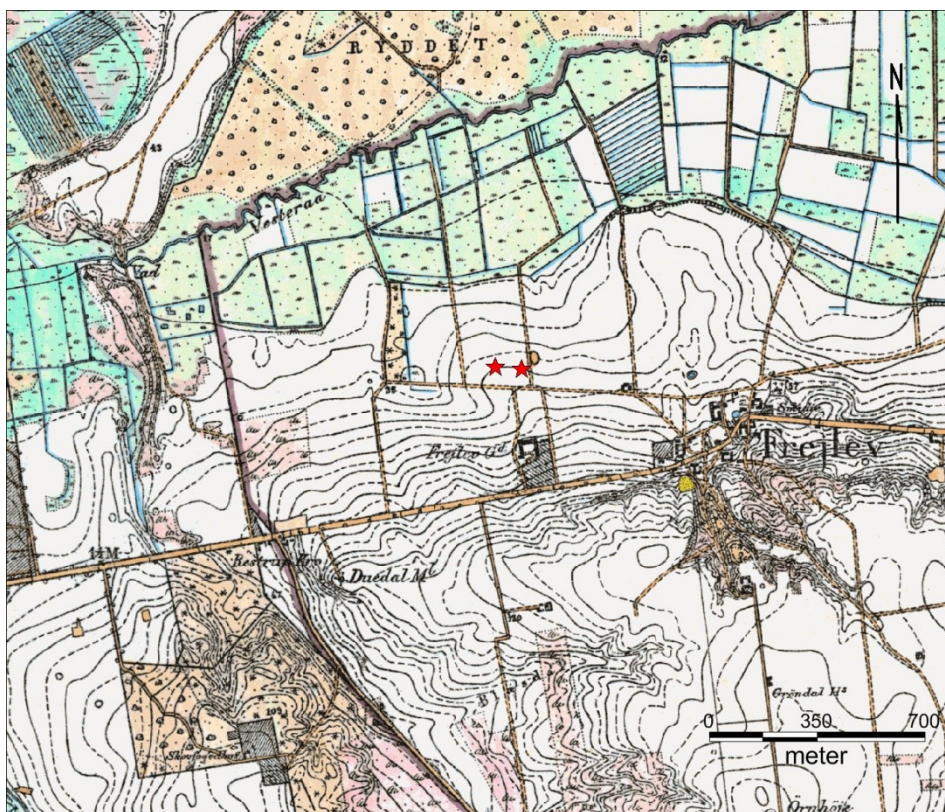

Fig. 2. Historisk kort, der afspejler de topografiske forhold ved bopladsen, mens Frejlev by stadig var begrænset til kirken og et par enkelte gårde. De røde stjerner markerer udgravningerne, som rapporten handler om.

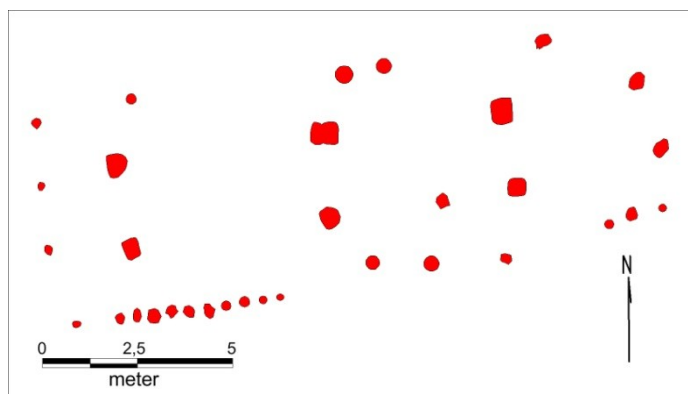
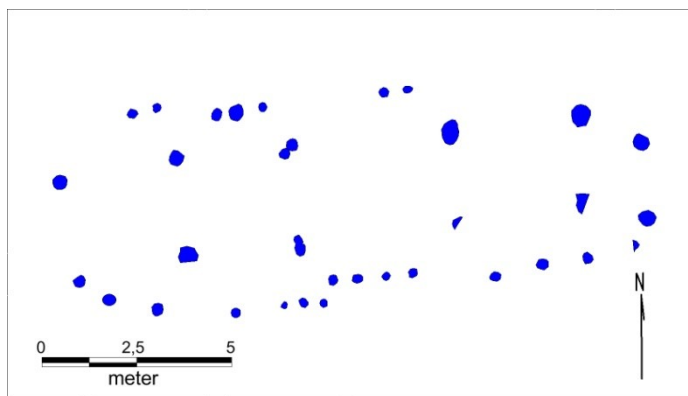
I området kendes en del begravelser fra flere perioder af oldtiden. En håndfuld fredede gravhøje findes indenfor synsvidde af Frejlevgaard, ligesom der er kendskab til sløjfede gravhøje og stenkister fra bronze- og jernalder. Ved at nærstudere luftfotos over området, kan man endvidere få en fornemmelse af bebyggelsesintensiteten gennem oldtiden på stedet. Nedgravningerne efter husenes stolpehuller, danner i tørre somre karakteristiske mønstre i afgrøderne og afslører ganske præcise husgrundrids på markerne. På baggrund af de seneste udgravninger sammenholdt med iagttagelserne på luftfotos ses det således, at der har været en ganske intens bebyggelsesaktivitet i oldtiden i et stræk fra Frejlev by til herregården St. Restrup.

Fig. 3 Lidt vest for Frejlevgaard-udgravningerne ses i kornet mørke aftegninger efter huse fra oldtiden. Nedgravningerne efter tagbærende stolper og nedgravede staldender ses som Ø/V-orienterede grundrids.

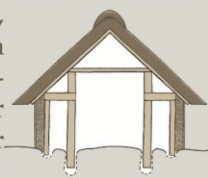
Undersøgelsens resultater

Under udgravningerne fandtes seks hustomter, resterne af en dyrefold samt gruber til opbevaring samt lertagningsgruber. Af hustomterne var de fire hovedbygninger, hvor der sandsynligvis har boet mennesker og dyr. De to andre var udhuse. Husene var af den såkaldt treskibede type, se faktaboks til højre. Alt hvad der havde stået over jorden af husene var for længst forsvundet, men stolpehullerne, hvori de tagbærende stolper havde stået, var bevarede som mørke pletter i den lyse undergrund. Ved to af hustomterne var der også rester af de mindre stolpehuller, hvori væggene havde været funderet. Forkullede kornkerner fundet i stolpehullerne i disse to huse er blevet dateret med kulstof 14 metoden (^{14}C -analyse, se faktaboks på næste side). Dateringerne viste at det ene hus har været i brug omkring år 300 e.Kr., mens det andet hus har været i brug omkring år 400 e.Kr. Pga. upræcisheder i dateringsmetoden, kan vi ikke regne med, at der nødvendigvis er 100 år mellem de to huse. Ud fra dateringerne er det temmelig sikkert, at det ene er ældre end det andet, men forskellen kan være både mere eller mindre end 100 år. Det ældste af husene har været ca. 15,5 m langt, ca. 5 m bredt og har haft et areal på ca. 80 kvadratmeter.

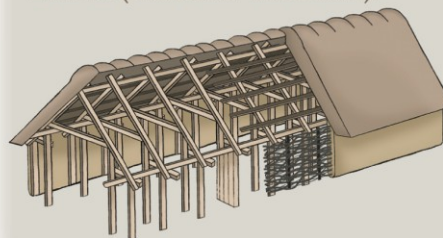
Det treskibede hus

I et treskibet hus bæres taget af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Hustypen kaldes treskibet, da det i tværsnit kan opdeles i tre dele - mellem og på hver side af de to rækker tagbærende stolper.

Husene har haft stolper til ydervægge og andre opdelinger i huset - som skillevægge, båse til dyrene osv. - men disse er kun i heldige tilfælde bevaret. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor langhuse, når de er så lange, at de er brugt som bolig. Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejds- og opbevaring. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftes med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Treskibede huse bygges i det meste af bronzealderen, jernalder og vikingetid - samlet en periode på omkring 2000 år (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.).

Det yngre hus var lidt større – ca. 18 m langt, ca. 5,5 m bredt og med et areal på knap 100 kvadratmeter. Til venstre ses grundplanerne af de to hustomter, det ældste øverst, farvet blå. Umiddelbart ser de nok meget ens ud, men flere detaljer er forskellige.

Fig. 4. De to velbevarede hustomter. Det ældste er øverst og markeret med blå, mens den yngste er nederst, markeret med rødt.

Den største forskel består i, hvordan de tagbærende stolper har været placeret i forhold til hinanden. I det yngre hus står de tættere parvist, men til gengæld står parrene langt fra hinanden. Længere afstand mellem parrene giver mindre stabilitet i konstruktionen. Det er der kompenseret for ved at stille stolperne i parrene tættere. Samtidig er huset en lille smule bredere end det ældre hus.

Denne måde at stille stolperne på har betydet, at der var større rum inde i huset, der ikke var forstyrret af stolper, men at stolperne til gengæld har virket meget markante, hvor de stod.

Forskellen kan være en udvikling over tid, men det er også muligt, at der er tale om to forskellige byggeskikke, der eksisterer side om side. Kun yderligere udgravninger på plateauet vil kunne kaste lys over det spørgsmål.

Lidt nordvest for den ældre af de velbevarede hustomter, fandtes resterne af en firkantet indhegning. Igen var det kun en grøft, hvori stolperne til hegnet har været funderet, der var bevaret. Indhegningen målte ca. 15 m x 17 m, og har sandsynligvis fungeret som dyrefold. Hvorvidt den var samtidig med de nærliggende hustomter, kunne ikke afgøres.

Ud over bygninger og hegn fandtes sporene af, at mennesker i oldtiden har gravet store huller, kaldet gruber, i nærheden af husene. Nogle af gruberne havde flad bund, og har nok været brugt til at opbevare mad i. I tiden før køleskabe og fryser, har man kunnet ty til jordens kølighed for at forlænge madvarernes holdbarhed, og fladbundede gruber findes ofte i nærheden af forhistorisk bebyggelse.

Andre gruber har tydeligvis været gravet for at få fat i ler. Ler var et vigtigt råstof til fremstilling af lerkar og til lerklining af husenes vægge. I en af disse lertagningsgruber fandtes skår af flere lerkar. Af karrenes form kunne man se, at de var lavet i den tidligste del af jernalderen, kaldet førromersk jernalder (500 f.Kr. – 0), altså noget tidligere end hustomterne. Lertagningsgruben må derfor være lavet af folk, der har boet i området før, eventuelt i et af de huse, der blev udgravet i etape I område B eller C.

¹⁴C-analyse

Kulstof-14 bruges til at tidsbestemme eller datere materiale fra mennesker, dyr og planter.

Kulstof (C) er et grundstof, der indgår i alle levende organismer. Når en organisme dør, mindskes antallet af C-14 atomer langsomt, da atomet er radioaktivt. Ved at måle den mængde af ¹⁴C, der er tilbage i et materiale, kan man derfor regne ud, hvor gammelt det er.

Fig. 5. Tværsnit af en opbevaringsgrube udgravet i nærheden af det yngre hus.

Sammenfatning og perspektivering

3-400 årene var en tid med mange omvæltninger. I flere århundreder havde Romerriget været den dominerende magtfaktor på det europæiske kontinent, hvilket ikke lod de nordlige egne uberørte hen – mænd fra det nuværende danske område tog ned og tjente i den romerske hær, og mange fund vidner om, at romerske genstande af stor værdi fandt vej nord på – sandsynligvis for at besegle alliancer med romere eller stormænd nord for romerriget. I slutningen af 300-tallet blev romerriget delt i to. Samtidig var forskellige folkeslag i Nord- og Centraleuropa begyndt at bryde op og vandre mod det svækkede rige. 300-tallets slutning så også hunnernes ankomst i Europa. Hunnerne var et folkeslag fra øst, kendt for deres evner som ryttere, der senere blev ledet af den legendariske Attila. De blev også en væsentlig magtfaktor i Europa i første halvdel af 400-tallet. Alt i alt var kontinentet præget af kaos og hurtigt skiftende alliancer. I det danske område ses tegn på et stærkt militariseret samfund. I 2-300 årene blev der nedlagt store mængder våben, andet krigsudstyr og rester af slagte fjender som ofre til guderne i søer og moser. Denne tradition ebber ud i starten af 400-tallet, men krigsudstyr ser ud til at beholde sin store betydning. Samtidig begynder overgangen fra stammesamfund til småkongedømmer – en centralisering af magten.

Hvordan beboerne i husene ved Frejlev oplevede alle disse ting er vanskeligt at sige. Måske har man hørt om de store folkevandringer, eller kendt til at nogen er draget af sted. Man har sikkert indgået i lokale alliancer, og muligvis engang imellem deltaget i væbnede konflikter, enten lokalt eller som del af et større krigsforbund.

Fordi vi kun har udgravet i kanten af plateauet, er det vanskeligt at sige, hvor rig bopladsen har været, og hvor mange gårde, der har ligget her samtidig. Af samme grund ligger bopladsens betydning i de lokale hierarkier hen i det uvisse.

De mange fund fra området viser, at det formentligt har været ganske attraktivt at være bosiddende på det flade moræneterræn ved Frejlevgård i oldtiden, akkurat som det er i dag. Vi kender efterhånden en del til jernalderens bebyggelsesmønstre og ved, at det er mere reglen end undtagelsen, at man støder på periodens landsbyer på arealer og med forhold som disse. Men omfanget af aktiviteterne på stedet muliggør et mere detaljeret studie af kontinuitet og arealanvendelse. Resultaterne fra udgravningen af bopladsen udgør derfor et væsentligt bidrag til jernalderforskningen. Her og nu vil de indsamlede informationer bl.a. kunne indgå i overregionale bebyggelsesstudier, og fremkommer der med årene flere bopladser i lokalområdet og i regionen, vil informationerne kunne inddrages i mere lokale studier af eksempelvis bebyggelsesudviklingen i oldtiden i Himmerland.

Samfundsstruktur

I Danmark lå en af de største og rigeste jernalderbopladser ved Gudme på Sydøstfyn. Her lå en stormandsgård omgivet af op mod 50 mindre gårde. Det var en storby i datidens målestok.

Bopladsens størrelse og de store mængder romerske guldsatte, som arkæologerne har fundet i Gudme, tyder på, at her boede en fyrste. Han byggede sin velstand og magt på afgifter fra de omkringliggende gårde på Sydøst- og Midtfyn og fra handelspladsen som lå tæt ved, kaldet Lundeborg. På gårdene omkring fyrstens storgård arbejdede bønder med at skaffe mad til fyrsten, hans hird og tjenestefolk, medens håndværkere arbejdede med forarbejdning af guld, sølv, bronze og bly, vedligeholdelse af skibe og meget andet.

Illustration: Sune Elskær.

I ældre germansk jernalder tegner der sig altså allerede et billede af, at centrale personer har haft magten i større områder af Danmark. Her bliver grunden lagt til den statsdannelsesproces, der i sidste instans fører til Harald Blåtands samling af riget Danmark.

Frejlevgaard, Frejlev

- Nordjyllands Historiske Museum jnr. 6120
- Fund & Fortidsminder: 12.05.04. Sb.nr. 25
- Kulturstyrelsen jnr. 2011-7-24.02/NJM-0020
- Bygherre: John Bo Nielsen, Orbicon
- Undersøgt areal: 1.820 m²
- Deltagere i udgravningerne:
 - Arkæolog Karen Povlsen
 - Arkæolog Christian Graabach-Klinge
 - Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Aalborg Historiske Museum, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg

